

TESTNEVELŐ TANÁRI VÉLEMÉNYEK AKTUÁLIS TANTERVELMÉLETI KÉRDÉSEKRŐL

Hamar Pál és Derzsy Béla

Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar (TF)

Problémafelvetés

Az 1990-es években bekövetkezett tantervi változások az oktatás tartalmát kiszélesítették, kiemelve a gazdasági, politikai, tudományos-technikai, társadalmi, erkölcsi fejlődést figyelembe vevő, azt előkészítő sokoldalú, kiegyensúlyozott műveltséget. A kibővült oktatási tartalom a korábbiaknál tágabb értelmezést nyert, így az ma már nem csupán a tananyagot jelenti, hanem magában foglalja az értékek világát, az oktatáspolitikai kérdéseket, a magatartás-formálást, az attitűdfejlesztést egyaránt. A tartalmi kiszélesedéssel együtt – a tantervelmélet más elemei (részterületei) mellett – az ellenőrzés és értékelés problematikájának újragondolására is sor került.

Az „értékelő pedagógus” személye a pedagógiai kutatások és a napi pedagógiai gyakorlat középpontjában áll. Az ellenőrzés és értékelés tantervelméleti kérdéskörében számos szakíró fejtette már ki véleményét, többek között *Ballér Endre*, *Kiss Árpád* és *Nagy József*.

Ballér Endre (1996. 13–16. o.) – *Báthory Zoltán* nyomán – részletesen írt a szabályozás mechanizmusa szerint megkülönböztetett alaptantervi formákról. A felosztás elve ebben az esetben az, hogy az oktatáspolitikai milyen szerepet szán a tartalomnak, illetve a vizsgakövetelményeknek (a „bemeneti” és a „kimeneti” tényezőknek). *Kiss Árpád* (1978) életműve nem szorul külön magyarázatra, elég legyen talán csak annyi, hogy tevékenységének, s az ő szellemiségét követő pedagógusoknak köszönhetően ezen didaktikai kérdéskör is megszabadult évszázados dogmáitól. *Nagy József* egy 1996-ban megjelent tanulmányában részletesen ismertette a József Attila Tudományegyetem Pedagógia Tanszéke mellett létrehozott Alapműveltségi Vizsgaközpont által, az alapműveltségi vizgáról, pedagógusok körében folytatott vizsgálati eredményeit. Külön foglalkozott a – témánk szempontjából releváns – hagyományos ötfokozatú osztályozás kérdéskörével.

A testnevelő kutatók is jelentős számban publikáltak a tartalmi szabályozás, ezen belül az ellenőrzés és értékelés problémakörében. Csak néhány név közülük: *Biróné Nagy Edit*, *Gergely Gyula* és *Ozsváth Károly*. *Biróné Nagy Edit* (1994) sportpedagógia tankönyvében tért ki az ellenőrzés és az értékelés sajátosságaira a sportmozgások oktatá-

sa során. *Gergely Gyula* (1998) egyik dolgozatában a teljesítménymérések alakulásának és a mért eredmények értékelésének az összefüggéseit vizsgálta a testnevelés tantárgyon belül. *Ozsváth Károly* (2001) jelentős méréselméleti munkásságának legújabb produktuma a Magyar Tudományos Akadémián bemutatott poszttere, amelyen a testnevelésre mint vizsgatárgyra kidolgozott eszközfejlesztés eredményeit foglalta össze.

A nemzetközi szakirodalomban *Arieh Lewy* neve feltétlen kiemelendő, mint olyan tantervelméleti szakemberé, aki az ellenőrzés és értékelés általános és speciális (tantárgyi) kérdéseivel is foglalkozott. *Lewy* (1991) Enciklopédiájában – társszerzőivel karöltve – megjegyzi, hogy a testnevelés az a műveltségi terület, amelynél az értékelés alapját elsősorban a (fel)mért adatok képezik. A stopperóra, a mérőszalag, a különböző mérőeszközök és eljárások adekvát teljesítmény-mérést tesznek lehetővé. Az így nyert adatok jó kiindulópontul szolgálnak az önfejlődés nyomon követésére. Tulajdonképpen – szögezi le – a testnevelés az egyetlen műveltségi terület, ahol közvetlen mód nyílik arra, hogy a tanár a tanuló önmagához képest mért teljesítményét objektíven mérje.

A korábbi (közvélemény) kutatások tehát számos tartalmi jellegű kérdésre megadták a választ. Az általunk két kérdéscsoportban feltett kérdések – azaz:

– *Elég-e, ha a tantervek csak a vizsgakövetelményeket tartalmazzák? Némiképpen konkrétabban megfogalmazva: vajon a kimenet-szabályozású, csak a vizsgakövetelményeket meghatározó, úgynevezett liberális tantervi típus megfelel-e a testnevelő tanárok elvárásainak?*

– *Szükség van-e a testnevelés tantárgyból osztályozásra? Vagy ebből a tantárgyból elég lenne csak szöveges értékelést adni?*

– sem teljesen újak. Azzal is tisztában vagyunk, hogy az ellenőrzés és értékelés mélyebb összefüggéseiről alkotott kép (is) csak az általunk használnál összetettebb metodikával elemezhető. Az iskolai testnevelésben az ellenőrzésnek és értékelésnek nagyon sokféle fajtája használatos (mérés, pontozás, önértékelés stb.). Ahhoz, hogy erről az összetett kérdéskörrel teljes képet alkothassunk egy külön, csak ezzel a témával foglalkozó kérdőív kidolgozására lett volna szükség. Ezen a kérdőíven a „zárt” kérdésfeltevések mellett szerepelniük kellett volna a „nyílt” válaszadást is lehetővé tevő kérdéseknek. Erről azonban – ismerve a testnevelő tanárok kérdőív kitöltési hajlandóságát – letettünk, vállalva ezzel annak ódiumát, hogy vizsgálati eredményeink kissé felszínesek maradnak. Kérdésfeltevésünk ilyen értelemben csak a vizsgált minta vélemény-megoszlásának arányait mutatja. Az viszont vizsgálatunkban teljességgel újszerűnek mondható, hogy felmérésünk a pedagógusok egy speciális részpopulációjára tért ki, nevezetesen a testnevelő tanárok körére. A feltett kérdések és az arra adott testnevelő tanári válaszok aktualitását a kormányváltással összefüggő előrevetített tantervi változtatások is alátámasztják. A testnevelő tanárok véleményei általános jelentőséget nyerhetnek a kerettantervek kötelezővé vagy ajánlhatóvá tételének újabb kibontakozó tantervelméleti vitájában.

Alkalmazott eljárások

Vizsgált személyek

A válaszadók egy jól körülhatárolt pedagógusi rétegből, nevezetesen a testnevelő tanárok köréből kerültek ki. Keresztmetszeti vizsgálatunkban kizárólag praktizáló általános iskolai, középiskolai vagy a felsőoktatásban dolgozó testnevelő tanárok vettek részt. Vizsgálatunk kiterjedt Magyarország mind a tizenkilenc megyéjére és Budapestre egyaránt. Országszerte több, mint 400 oktatási intézményhez juttattuk el a kérdőívünket. Az adatfeldolgozás szempontjából használható állapotban 1164 darab kérdőívet kaptunk vissza. Az anamnézis során a válaszadó nemére, életkorára, iskolai végzettségére, lakóhelyére és munkahelyének iskolatípusára kérdeztünk rá.

1. táblázat. A kérdőívet kitöltő testnevelő tanárok adatai (fő) n=1164

Nő 686		Férfi 478		
<i>Életkor</i>				
20–30 év 208	31–40 év 312	41–50 év 416	51–60 év 180	60 év felett 48
<i>Iskolai végzettség</i>				
TF 584	JPTE 58	Tanárképző főiskola 456	Tanítóképző főiskola 66	Képesítés nélküli 0
<i>Hol tanít?</i>				
Budapesten 358	Megyeszékhelyen 246		Városban 466	Községben 94
<i>Milyen iskolatípusban tanít?</i>				
Általános Iskola alsó tagozat 228	Általános Iskola felső tagozat 352	Gimnázium 370	Szakközépiskola 122	Felsőoktatás 92

Az 1. táblázatban a vizsgálatban részt vett személyek, a kérdőívet kitöltő testnevelő tanárok (a minta) adatai láthatók. A minta reprezentatívnak tekinthető, mert az anyagot a teljes érintett populáció megkapta. Az adatok azt tükrözik, hogy a válaszolók megoszlása hozzávetőleg megfelel a populáció megoszlásának. Csak néhány jellemző adat: több nő kolléga töltötte ki a kérdőívet, ami nem meglepő, ha a tanári pálya elnőiesedésére gondolunk. A testnevelő tanári pályát ilyen értelemben ez ideig a felvételi 50–50%-os arányszámával igyekeztek szabályozni. A „gyakorlat” azonban nem ezt az arányt mutatja! A pályakezdő férfi testnevelő tanárok egy igen tekintélyes hányada ugyanis – „pályát módosítva” – az edzői vagy sportmenedzseri vonalon helyezkedik el. A kérdőív kitöltés során a 41–50 évesek voltak a legaktívabbak. Akár örömtelinek is mondható, hogy képesítés nélkül tanító testnevelő nem került a látókörünkbe. A Budapesten és vidéken, illetve a

különböző iskolatípusokban tanító kollégák egyaránt szép számmal vettek részt felmérésünkben.

Kísérleti eljárások

Az adatfelvételre, a kérdőívek kitöltésére a 2000/2001. tanév 2. félévében került sor. A vizsgálat módszere kérdőíves felmérés volt. A kérdőív névtelen válaszadást tett lehetővé.

A korábban említett két kérdéscsoportra vonatkozó négy kérdésünket (ld. melléklet) egy 40 kérdésből álló kérdőíven szétszórva helyeztük el. A felmérésünk alapjául szolgáló kérdőívnek csak egyetlen eleme volt a tanulmányban „sarkítottan” kiemelt négy kérdés (2 kérdéscsoport). A többi kérdés – szintén csoportokat képezve – egy átfogó tantervelméleti vizsgálat részeként, olyan lényeges tantervelméleti problémákra kérdezett rá, mint – a központi és helyi irányítás arányainak kérdésköre; tantervi változtatás vagy állandóság; vélemények a rendszerváltoztatás előtti és utáni tantervekről; a műveltségi területek (a tantárgyak) óraszámainak problematikája; a testnevelés korszerű céljainak és feladatainak véleményezése; a testnevelés tartalmi, tananyag összeállítási kérdései; testnevelői javaslatok a tárgyi és/vagy személyi feltételek javítása terén; igény a testnevelés tanítását segítő módszertani kiadványokra.

A két kérdéscsoportban szereplő két-két kérdés közül az egyik kérdésben megfogalmazott kijelentéseket a testnevelő tanárok igennel vagy nemmel véleményezhették, a másik kérdésnél viszont egy ötös skálán kellett bekarikáznuk azt a számot, ami az ő véleményüket leginkább tükrözte. Az ötös skálájú kérdőíven feltett kérdések az első kérdéskör válaszainak kontrollálására, mintegy az eredmények megerősítésére szolgáltak.

Adatfeldolgozás

Az alapstatisztikai adatok rögzítésén túl az igen és nem válaszok eltéréseinek statisztikai kimutatására chi-négyzet próbát alkalmaztunk. Az 1–5-ig tartó skálára adott válaszok összehasonlítására viszont F, t és D próbákat végeztünk.

Az elkövetkezendőkben bemutatásra kerülő 2–3. és 5–6. számú táblázatok pontos értelmezéséhez két fontos információ szükséges. Először: a táblázatokban található átlagoknál a magasabb értékek nagyobb helyeslést, az alacsonyabbak pedig nagyobb helytelenítést, elutasítást fejeznek ki. A 2. táblázatban szereplő 2,05-os átlagérték például helytelenítést jelent. Másrészt: a szignifikáns eltéréseknél (ld. 3. és 6. táblázat) annak a próbának az eredményét satíroztuk be sötétre, amelyik – az F-próba számítások alapján – az adekvát számítási módot jelenti.

Az említett táblázatok párosításai (például: összes vizsgálati személy (v. sz.) szemben 31–40 évesek, TF szemben tanítóképzősök, Budapest szemben város, vagy gimnázium szemben felsőoktatás stb.) első ránézésre talán illogikusnak tűnhetnek. Magyarázatul csak annyit, hogy a számítógépes feldolgozás során a vizsgált csoportok mindegyike egymással párba került, de szemléltetésre csak azok a párok kerültek, amelyeknél a próbaszámítások szignifikáns eltérést mutattak.

Az eredmények ismertetése

Az első kérdéscsoport eredményei

Arra a kérdésre, hogy elég-e, ha a tantervek csak a vizsgakövetelményeket tartalmazzák, a válaszok egyöntetűek voltak. A testnevelő tanárok 97%-a nemleges választ adott! Igenlően csak 3%-nyian válaszoltak. A χ^2 próba számítások során az egyes csoportok között szignifikáns eltérést nem tapasztaltunk.

2. táblázat. III/9. Kimenet szabályozású, csak a vizsgakövetelményeket meghatározó, liberális tantervi típust kellene bevezetni

<i>n = 1164</i>		<i>Átlag: 2,05</i>	<i>Szórás: 1,11</i>
<i>Életkor</i>			
20–30 évesek	n = 208	2,16	1,08
31–40 évesek	n = 312	2,26	1,20
41–50 évesek	n = 416	2,00	1,04
51–60 évesek	n = 180	1,86	1,10
60 év felettek	n = 48	1,46	0,77
<i>Iskolai végzettség</i>			
TF	n = 584	1,91	1,06
JPTE	n = 58	2,72	1,35
Tanárképző	n = 456	2,16	1,12
Tanítóképző	n = 66	1,94	0,96
<i>Hol tanít?</i>			
Budapest	n = 358	2,21	1,14
Megyeszékhely	n = 246	1,91	0,94
Város	n = 466	1,95	1,10
Község	n = 94	2,34	1,31
<i>Milyen iskolatípusban tanít?</i>			
Általános Iskola alsó tagozat	n = 228	2,16	1,07
Általános Iskola felső tagozat	n = 352	2,21	1,18
Gimnázium	n = 370	2,09	1,14
Szakközépiskola	n = 122	1,61	0,86
Felsőoktatás	n = 92	1,61	0,77

A 2. és 3. táblázat a tantervi szabályozásra irányuló, úgymond kontroll kérdésünkre adott válaszok eredményeit szemlélteti. Az átlagok azt mutatják, hogy a testnevelő tanárok nevelő-oktató munkájukhoz nem tartják elegendőnek a kimenet szabályozású, csak a vizsgakövetelményeket meghatározó, liberális, angolszász típusú tanterveket. Erről a kérdéskörrel szignifikánsan eltér a különböző korosztályú testnevelők véleménye. A 20–30 és a 31–40 éves korosztály nagyobb hajlandóságot mutat egy kevésbé előíró, liberális

tantervi forma iránt, mint az idősebb kollégák. Emellett az adatok azt mutatják, hogy a TF-et és tanítóképző főiskolát végzett kollégák úgymond konzervatívabb álláspontra helyezkednek, mint a JPTE-t és tanárképző főiskolát végzettek. Szignifikáns eltéréseket tapasztaltunk aszerint is, hogy a testnevelők Budapesten vagy községben, illetve megyeszékhelyen vagy városban tanítanak. A Budapesten és községben tanítók jobban preferálják a központi tantervi szabályozást, mint a megyeszékhelyen és városban tanítók. Ennek vélhető magyarázata szociológiai eredetű lehet. Végezetül megállapíthatjuk, hogy az általános iskolában, alsó és felső tagozatban tanítók inkább hajlanak a kevésbé előíró, liberális tantervi szabályozásra, mint a középiskolában, ott is elsősorban a szakközépiskolában, valamint a felsőoktatásban tanító kollégák.

3. táblázat. III/9. Kimenet szabályozású, csak a vizsgakövetelményeket meghatározó, liberális tantervi típust kellene bevezetni

Szignifikáns eltérések

	<i>Kétmintás t-próba</i>	<i>D-próba</i>
<i>Életkor</i>		
Összes v. sz. – 31–40 évesek	2,891 p < 0,01	2,758 p < 0,01
Összes v. sz. – 51–60 évesek	2,209 p < 0,05	2,215 p < 0,05
Összes v. sz. – 60 év feletti	3,671 p < 0,001	5,119 p < 0,001
20–30 évesek – 51–60 évesek	2,727 p < 0,01	2,723 p < 0,01
20–30 évesek – 60 év feletti	4,244 p < 0,001	5,221 p < 0,001
31–40 évesek – 41–50 évesek	3,171 p < 0,01	3,107 p < 0,01
31–40 évesek – 51–60 évesek	3,697 p < 0,001	3,783 p < 0,001
31–40 évesek – 60 év feletti	4,473 p < 0,001	6,143 p < 0,001
41–50 évesek – 60 év feletti	3,463 p < 0,001	4,386 p < 0,001
51–60 évesek – 60 év feletti	2,343 p < 0,05	2,871 p < 0,01
<i>Iskolai végzettség</i>		
Összes v.sz. – TF	2,477 p < 0,05	2,514 p < 0,05
Összes v.sz. – JPTE	4,461 p < 0,001	3,737 p < 0,001
TF – JPTE	5,407 p < 0,001	4,441 p < 0,001
TF – Tanárképző	3,591 p < 0,001	3,567 p < 0,001
JPTE – Tanárképző	3,545 p < 0,001	3,068 p < 0,001
JPTE – Tanítóképző	3,768 p < 0,001	3,689 p < 0,001
<i>Hol tanít?</i>		
Összes v. sz. – Budapest	2,300 p < 0,05	2,265 p < 0,05
Összes v. sz. – Megyeszékhely	1,913 –	2,134 p < 0,05
Összes v. sz. – Község	2,396 p < 0,05	2,082 p < 0,05
Budapest – Megyeszékhely	3,412 p < 0,001	3,538 p < 0,001
Budapest – Város	3,257 p < 0,01	3,242 p < 0,01
Megyeszékhely – Község	3,402 p < 0,001	2,941 p < 0,01
Város – Község	3,029 p < 0,01	2,702 p < 0,01

3. táblázat folytatása

<i>Milyen iskolatípusban tanít?</i>		
Összes v. sz. – Általános Iskola felső tagozat	2,316 p < 0,05	2,235 p < 0,05
Összes v. sz. – Szakközépiskola	4,301 p < 0,001	5,284 p < 0,001
Összes v. sz. – Felsőoktatás	3,760 p < 0,001	5,115 p < 0,001
Ált. Isk. alsó tagozat – Szakközépiskola	4,905 p < 0,001	5,241 p < 0,001
Ált. Isk. alsó tagozat – Felsőoktatás	4,473 p < 0,001	5,128 p < 0,001
Ált. Isk. felső tagozat – Szakközépiskola	5,176 p < 0,001	6,030 p < 0,001
Ált. Isk. felső tagozat – Felsőoktatás	4,621 p < 0,001	5,891 p < 0,001
Gimnázium – Szakközépiskola	4,318 p < 0,001	4,968 p < 0,001
Gimnázium – Felsőoktatás	3,854 p < 0,001	4,845 p < 0,001

Az első kérdéscsoport kérdéseire kapott válaszok eredményei némiképpen meglepőnek mondhatók. Vajon a testnevelő tanárok miért várnak el konkrétan előírt tantervi anyagot, amikor például az egyes iskolák testnevelési infrastruktúrája, földrajzi lehetőségei a szabadtéri sportok tanításában nagyon is eltérőek? Ez ideig úgy gondoltuk, hogy a sportban tradíciókat teremtő iskolákra (tanárookra) inkább jellemző a helyi lehetőségek felismerése, felhasználása, tantervbe illesztése stb., tehát inkább a tantervi szabadság, mintsem a kötöttség igenlése.

A második kérdéscsoport eredményei

A „testnevelésből nincs szükség osztályozásra” kijelentésre adott válaszoknál, a kérdésfeltevés jellegéből adódóan, az igen válasz megjelölésével a kollégák azon véleményüknek adhattak hangot, miszerint ebből a tantárgyból nem kellene osztályozni. Ezt a megkérdezettek 20%-a helyeselte. Ezzel szemben a vizsgálati személyek 80%-a tartja fontosnak, hogy testnevelésből legyen osztályozás.

4. táblázat. II/18. Testnevelésből nincs szükség osztályozásra

Szignifikáns eltérések

<i>Életkor (év)</i>	<i>20–30 / 41–50</i>	<i>20–30 / 51–60</i>	<i>20–30 / 60 f.</i>
χ^2	7,9100 p < 0,01	7,2610 p < 0,01	9,7730 p < 0,01

<i>Iskolai végzettség</i>	<i>TF–Tanítóképző</i>	<i>JPTE–Tanítóképző</i>
χ^2	7,5550 p < 0,01	8,1980 p < 0,01

<i>Iskolatípus</i>	<i>Alsó tagozat–Felső tagozat</i>	<i>Alsó tagozat–Gimnázium</i>
χ^2	8,6170 p < 0,01	8,5710 p < 0,01

Ezen kérdéskör chi-négyzet számításai során hét szignifikáns eltérést tapasztaltunk. Ezek egyrészt a kérdőívet kitöltő testnevelő tanárok életkori eltéréseiből adódtak. A fiatalabbak, a 20–30 évesek statisztikailag igazolt módon eltérő álláspontot képviseltek, mint az „idősebbek”, azaz a 41–50 évesek, az 51–60 évesek és a 60 év felettiek. Másrészt szignifikáns eltérést kaptunk a két egyetemet, a TF-et és a Jannus Pannonius Tudományegyetemet, illetve a tanítóképző főiskolát végzett kollégák válaszai között. Harmadrészt szignifikáns eltérést tapasztaltunk aszerint, hogy a válaszadók általános iskola alsó tagozatában vagy felső tagozatában és általános iskola alsó tagozatában vagy gimnáziumban tanítanak. Az alsó tagozatban tanítók kevésbé tartják fontosnak az osztályozást (ld. 4. táblázat).

A χ^2 próba számítások eredményei azt tükrözik, hogy az osztályozás nélküli testnevelést elképzelhetőbbnek tartják a fiatalabb, tanítóképző főiskolát végzett és/vagy általános iskola alsó tagozatában tanítók.

5. táblázat. III/18. Testnevelésből elég lenne csak szöveges értékelést adni

<i>n</i> = 1164		Átlag: 2,18	Szórás: 1,47
<i>Életkor</i>			
20–30 évesek	<i>n</i> = 208	2,10	1,38
31–40 évesek	<i>n</i> = 312	2,34	1,53
41–50 évesek	<i>n</i> = 416	2,23	1,45
51–60 évesek	<i>n</i> = 180	1,96	1,52
60 év felettiek	<i>n</i> = 48	1,92	1,23
<i>Iskolai végzettség</i>			
TF	<i>n</i> = 584	1,99	1,37
JPTE	<i>n</i> = 58	2,28	1,42
Tanárképző	<i>n</i> = 456	2,23	1,48
Tanítóképző	<i>n</i> = 66	3,42	1,61
<i>Hol tanít?</i>			
Budapest	<i>n</i> = 358	2,20	1,43
Megyeszékhely	<i>n</i> = 246	2,38	1,55
Város	<i>n</i> = 466	2,02	1,42
Község	<i>n</i> = 94	2,35	1,51
<i>Milyen iskolatípusban tanít?</i>			
Általános Iskola alsó tagozat	<i>n</i> = 228	2,12	1,40
Általános Iskola felső tagozat	<i>n</i> = 352	2,53	1,60
Gimnázium	<i>n</i> = 370	2,09	1,43
Szakközépiskola	<i>n</i> = 122	1,80	1,30
Felsőoktatás	<i>n</i> = 92	1,85	1,19

A kontrollkérdésre adott válaszok átlagértékeiből első tanulásként azt szűrhetjük le, hogy a testnevelő tanárok túlnyomó többsége elutasítja a megfogalmazott állítást, nevezetesen: testnevelésből elég lenne csak szöveges értékelést adni (ld. 5. és 6. táblázat.) Vizsgálati eredményeink itt is tükrözik, hogy szignifikáns eltérés tapasztalható aszerint, hogy a válaszadók melyik korosztályhoz tartoznak. A fiatalabbak, a 31–40, a 41–50,

de tulajdonképpen még a 20–30 évesek is elfogadhatóbbnak tartanák, ha testnevelésből csak szöveges értékelés lenne, mint az 51 év felettiak. A T és D-próba számításaink, mintegy a chi-négyzet próba számítások eredményeit megerősítendő, egyértelműen kimutatták, hogy a tanítóképző főiskolát végzett kollégák elképzelhetőbbnek tartják az osztályozás nélküli, csak szövegesen értékelő testnevelést, mint az egyetemet és tanárképző főiskolát végzett testnevelők. A településfajták szerinti eloszlás alapján szignifikáns eltérést csak egy esetben tapasztaltunk, nevezetesen a megyeszékhelyen és a városban tanítók között. Az általános iskolában tanítók inkább elfogadnák, ha csak szöveges értékelés lenne, mint a középiskolában vagy a felsőoktatásban dolgozók. A csak szöveges értékelés gondolatát leginkább elvetők a középfokú szakképzésben és a felsőoktatásban tanító kollégák.

6. táblázat. III/18. Testnevelésből elég lenne csak szöveges értékelést adni

Szignifikáns eltérések

	Kétmintás t-próba	D-próba
<i>Életkor</i>		
31–40 évesek – 51–60 évesek	2,674 p < 0,001	2,678 p < 0,001
31–40 évesek – 60 év felettiak	1,817 p < 0,001	2,120 p < 0,001
41–50 évesek – 51–60 évesek	2,097 p < 0,001	2,061 p < 0,001
<i>Iskolai végzettség</i>		
Összes v.sz – TF	2,620 p < 0,01	2,678 p < 0,01
Összes v.sz – Tanítóképző	6,669 p < 0,001	6,140 p < 0,001
TF – Tanárképző	2,736 p < 0,001	2,712 p < 0,001
TF – Tanítóképző	7,903 p < 0,001	6,965 p < 0,001
JPTE – Tanárképző	4,184 p < 0,001	4,217 p < 0,001
Tanárképző – Tanítóképző	6,055 p < 0,001	5,683 p < 0,001
<i>Hol tanít?</i>		
Megyeszékhely – Város	3,065 p < 0,01	2,980 p < 0,05
<i>Milyen iskolatípusban tanít?</i>		
Összes v. sz. – Általános Iskola felső tagozat	3,884 p < 0,001	3,712 p < 0,001
Összes v. sz. – Szakközépiskola	2,731 p < 0,01	3,018 p < 0,01
Összes v. sz. – Felsőoktatás	2,121 p < 0,05	2,542 p < 0,05
Ált. Isk. alsó tagozat – felső tagozat	3,182 p < 0,01	3,274 p < 0,001
Ált. Isk. alsó tagozat – Szakközépiskola	2,091 p < 0,05	2,139 p < 0,05
Ált. Isk. felső tagozat – Gimnázium	3,970 p < 0,001	3,960 p < 0,001
Ált. Isk. felső tagozat – Szakközépisk.	4,563 p < 0,001	5,043 p < 0,001
Ált. Isk. felső tagozat – Felsőoktatás	3,855 p < 0,001	4,574 p < 0,001

A második kérdéscsoport kérdéseire kapott válaszok eredményei azt mutatják, hogy a testnevelő tanárok az osztályozást preferálják a szöveges értékeléssel szemben. Hasonló eredményre jutott Nagy József (1996) pedagógusok körében végzett – már korábban említett – kutatásában, hiszen ott a válaszolók több mint 90%-a a hagyományos ötfokú osztályzattal minősítés mellett szállt síkra. De vajon miért osztályozás és nem szöveges értékelés?

Az idegenkedés magyarázata abban rejlik, hogy a szöveges értékelő munka újabb terhet róna az amúgy is agyonterhelt (testnevelő) tanárookra. Ezt pedig nem szívesen vállalnák fel a kollégák. Véleményünk szerint azonban a jövő útja az osztályozás és a szöveges értékelés kombinációjában rejlik. A testnevelésben (is) a mérhető teljesítmény ugyan átirtható osztályzattá, de vannak olyan nevelési eredmények, amelyek nem, vagy csak nagyon nehezen számszerűsíthetők. Ilyenek például a tanulói aktivitásban lemérhető motiváltság növekedése, a fair play szabályainak interiorizálása, a kooperáció, a versengés képességeinek pozitív irányú változása stb. Ezek lehetnek azok az értékelési szempontok, amelyek valószínűleg szöveges értékelésben differenciáltabb visszajelzést jelentenének tanulóknak és szülőnek egyaránt, mint az osztályzat.

Konklúziók

Eredményeink összegzése után végkövetkeztetéseink a következők:

A megkérdezett testnevelő tanárok gyakorlatilag egyhangúlag elvetik annak a gondolatát, hogy Magyarországon csak a vizsgakövetelményeket tartalmazó tantervek legyenek. Így helyesnek tűnik az a tantervfejlesztési irány, ami az utóbbi években indult el, és a kerettanterveken keresztül konkrét tartalmakat és követelményeket ír elő. Mondjuk ezt még akkor is, ha eredményeink azt tükrözik, hogy a fiatalabb kollégák nagyobb hajlandóságot mutatnak az újra, mint az idősebbek. Ennek magyarázata vélhetően nem az öregedési folyamatban, hanem a tizenkét évvel ezelőtt elkezdődött társadalmi-politikai változással szorosan összefüggő, a közoktatásban és a felsőoktatásban egyaránt bekövetkezett változásokban rejlik.

A testnevelő tanároktól kapott visszajelzések azt mutatják, hogy a tanterv formájának kérdéskörét illetően eltérések aszerint is tapasztalhatók, hogy a testnevelő milyen iskolatípusban tanít. Elgondolkodtató, hogy az általános iskolában dolgozók kevésbé igénylik a központi intenciókat, mint a középiskolában vagy a felsőoktatásban tanítók. A magyarázat az eltérő oktatási tartalmakban, követelményekben és módszerekben keresendő. Ezen vizsgálati eredményeink mindenesetre rávilágítanak arra, hogy a tantervkészítőknek jelentős figyelmet kell szentelniük az egyes iskolatípusok specifikumaira is.

A megkérdezett testnevelő tanárok több, mint 3/4 része szükségesnek tartja a testnevelés tantárgyból az osztályozást. Ebből az úgynevezett készségtantárgyból továbbra sem tartják elegendőnek, hogy csak szöveges értékelést adjunk. Ugyanakkor az egyes csoportok közötti eltérések legalábbis elgondolkodtatóak. A fiatal kollégák, a legújabb generációhoz tartozó testnevelő tanárok már kevésbé tartják fontosnak testnevelésből az osztályozást, mint az idősebb kollégák, s ők azok, akik inkább elfogadnák, ha testnevelésből

csak szöveges értékelés lenne. Ezen vizsgálati eredményeket elintézhetnénk akár egyetlen kézlegyintéssel is, de ne feledjük, hogy ez a korosztály lesz a következő tantervek megalkotója. A véleményükre talán már most sem ártana odafigyelni!

Az osztályozás és a szöveges értékelés problematikájának megítélésében eltérések az iskolai végzettség alapján is tapasztalhatók. Ugyanez a helyzet a különböző iskolatípusban tanítók között is. Sőt, különbségek még az egyazon iskolatípusban tanítók között is kimutathatók, amit jól példáznak az általános iskola alsó és felső tagozatában kapott szignifikánsan eltérő eredményeink. Annak magyarázata, hogy a tanítóképző főiskolát végzettek és az általános iskola alsó tagozatában tanítók számára testnevelésből kevésbé fontos az osztályozás, mint az egyetemet végzetteknek – illetve testnevelésből számukra inkább elfogadható a csak szöveges értékelés, mint a középiskolában vagy a felsőoktatásban tanítóknak – egy tőről fakad. Korábban írtunk arról, hogy a testnevelésben vannak olyan nevelési eredmények, amelyek nem, vagy csak nagyon nehezen számszerűsíthetők. Az alsó tagozatban pedig pontosan ezek a dominánsak, s kevésbé hangsúlyosak a képzési eredmények. Ezek azok, amelyek szöveges értékeléssel jobban közvetíthetők, mint osztályozással. Nyilvánvaló, hogy ennek a hangsúlybeli eltérésnek a megerősítése már a tanító-, illetve tanárképzésben elkezdődik.

Vizsgálati eredményeink kimondva – kimondatlanul azt is sugallják, hogy célszerű lenne a felsőfokú testnevelő tanárképzés egységes szemléletre helyezése. Példának okáért a tantervméleti kérdésekben ne lehessen eltérés aszerint, hogy valaki TF-et, tanárképző vagy éppen tanítóképző főiskolát végzett.

Tanulmányunk zárásaként talán nem vállalunk túlságosan nagy kockázatot, ha kijelentjük, hogy vizsgálati eredményeink figyelembevétele elengedhetetlenül szükséges az elkövetkezendő évek tantervfejlesztési munkálatai során. Egyaránt vonatkozik ez a megállapítás nemcsak a tartalmi szabályozáson belül az ellenőrzés és értékelés kérdéskörére, hanem kihat a tanítási, tanulási folyamat minden elemére.

Irodalom

- Ballér Endre (1996): *A Nemzeti alaptantervtől az iskolai nevelő-oktatómunka tervezéséig*. Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 13–16.
- Báthory Zoltán (1992): *Tanulók, iskolák – különbségek. Egy differenciális tanításmélet vázlata*. Tankönyvkiadó, Budapest, 223–280.
- Biróné Nagy Edit (1994): *Sportpedagógia*. Magyar Testnevelési Egyetem, Budapest, 227.
- Gergely Gyula (1998): Mériünk, de mit? *Új Pedagógiai Szemle*, 11. sz. 77–85.
- Hamar Pál (1998): A testnevelés tartalmi korszerűsítésének nemzetközi trendjei a közoktatásban. *Új Pedagógiai Szemle*, 4. sz. 48–56.
- Hamar Pál (1999): Az ellenőrzés és értékelés korszerű szemlélete a testnevelésben. *Új Pedagógiai Szemle*, 6. sz. 43–51.
- Hamar Pál (2001): A testnevelés kerettanterve, tantervi keretei. *Új Pedagógiai Szemle*, 6. sz. 48–56.
- Kiss Árpád (1978): *Mérés, értékelés, osztályozás*. Tankönyvkiadó, Budapest, 122.
- Lewy, A. (1991): *The International Encyclopedia of Curriculum*. Section 12., Physical Education. Pergamon Press, 957–977.

Hamar Pál és Derzsy Béla

Nagy József (1996): Vélemények az alpműveltségi vizsga koncepciójáról. *Iskolakultúra*, 11. sz. 3–39.
Ozsváth Károly (2001): A diagnosztikus értékelés alapjai a testnevelésben. I. Országos Neveléstudományi Konferencia, Budapest, poszter.

ABSTRACT

PÁL HAMAR AND BÉLA DERZSY: PHYSICAL EDUCATION TEACHERS' OPINIONS ABOUT CURRENT ISSUES IN CURRICULUM THEORY

In the context of the curriculum changes and development process that began in the 1990s, this paper examines practitioners' opinions regarding the issues of content regulation, control and evaluation in the field of physical education, a cultural domain where these have a long tradition of being considered as performance-related. About 1200 subjects responded to a questionnaire anonymously from all nineteen counties of Hungary (towns and villages alike) as well as the capital, Budapest. The areas under investigation included (physical education) curricula and exam-based output regulation; grading and/or evaluation. The sample in the study only included practicing teachers working in primary, secondary or higher education. Key words: physical education, content regulation, control, and evaluation.

Magyar Pedagógia, **102**. Number 2. 145–157. (2002)

Levelezési cím / Address for correspondence: Hamar Pál és Derzsy Béla, Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar (TF), Torna Tanszék, H–1123 Budapest, Alkotás u. 44. E-mail: hamar@mail.hupe.hu; derzsy@mail.hupe.hu

Melléklet

II. Karikázza be vagy az igen vagy a nem választ!

9. A tanterveknek csak a vizsgakövetelményeket kell tartalmazniuk.	igen	nem
18. Testnevelésből nincs szükség osztályozásra.	igen	nem

III. Az alábbiakban az ötös (5) szám bekarikázásával azt jelzi, hogy az adott pontban szereplő állítást nagymértékben helyesli; négyes (4) helyesli; hármas (3) határozatlan; kettes (2) helyteleníti; egyes (1) nagymértékben helyteleníti.

9. A kimenet szabályozású, csak a vizsgakövetelményeket meghatározó, liberális tantervi típust kellene bevezetni.	5	4	3	2	1
18. Testnevelésből elég lenne csak szóveges értékelést adni.	5	4	3	2	1